

Використані джерела інформації:

- 1.Бакуменко В. Д. Сутність та складові міжрівневої взаємодії у системі державного управління / В. Д. Бакуменко, Н. П. Дончик // Зб. наук. праць Одеського регіонального інституту державного управління “Актуальні проблеми державного управління”. – Одеса: ОРІДУ НАДУ. – 2009. – Вип. 4.
- 2.Дончик Н. П. Аналіз дисертацій з міжрівневої взаємодії у системі державного управління (2001 – 2009 рр.) / Н. П. Дончик // Зб. наук. праць Одеського регіонального інституту державного управління “Актуальні проблеми державного управління”. – Одеса: ОРІДУ НАДУ. – 2010. – Вип. 1.
- 3.Електронна бібліотека авторефератів дисертацій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua/eb/ard.html>
- 4.Автоматизовані системи обліку і контролю використання інтелектуальної власності - <http://avtoreferat.net/content/category/6/6/45/>

Рецензент: Бакуменко В.Д., д.держ.упр., професор.

УДК 338.824.5

Застрожнікова І.В.,

здобувач,

Академія муніципального управління

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В ІЄРАРХІЧНИХ СИСТЕМАХ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Анотація. Визначено ефективне державне управління в ієрархічних системах аграрної сфери. Застосовано методи системного аналізу для управління ресурсами в аграрній сфері.

Аннотация. Определено эффективное государственное управление в иерархических системах аграрной сферы. Применены методы системного анализа для управления ресурсами в аграрной сфере.

Annotation. Effective state administration is certain in the hierarchical systems of agrarian sphere. The methods of systems analysis are applied for the management by resources in an agrarian sphere.

Постановка проблеми.

Розвиток сучасного суспільства в більшості країн досяг такого рівня глобалізації та глибини зв'язків між усіма сферами діяльності, що виникла нагальна потреба в розробці нових методів управління соціально-економічними процесами як в межах окремої країни, так і у світовій спільноті. Одним із таких новітніх напрямів є програмний метод управління соціально-економічними процесами різних рівнів і призначення, різної орієнтації та різних термінів виконання відповідних програм, від підприємницьких і державних до міжнародних. Велика концентрація ресурсів і коштів, потрібних для втілення таких програм, їх значимість для суспільства роблять надзвичайно актуальними проблеми глибокого та всеосяжного дослідження умов, заходів і засобів втілення

програм. Кожний недолік, прорахунок може породити значні негативні наслідки як соціально-економічного, так і політичного змісту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти управління ресурсами відображені в роботах Л. Анічина, А. Большакова, А. Бусигіна, В. Вінокурова, О. Віханського, А. Градова, М. Круглова, А. Люкшинова, Р. Фатхутдінова та ін. Проблеми формування і використання ресурсів в аграрному секторі досліджені в працях таких вітчизняних учених як В. Андрійчук, З. Балабас, Я. Білоусько, М. Гладій, П. Гайдуцький, Г. Лісовський, Ю. Новіков, Л. Мельник, П. Макаренко, Г. Підлесецький, П. Саблук, В. Писулько, В. Товстопят, В. Шкляр та ін. Проте в більшості робіт розглядаються, головним чином, загальні теоретичні питання.

Постановка завдання:

– визначити ефективне державне управління в ієрархічних системах аграрної сфери;

– застосувати методи системного аналізу для управління ресурсами в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу.

Агропромисловий комплекс будь-якої держави являє собою складне поєднання багатьох виробничо-організаційних структур, які в сукупності утворюють певну систему, метою функціонування якої є задоволення потреб суспільства. У науці категорія „система” розглядається як певна множина елементів, які перебувають у відносинах і зв'язках між собою, утримуючи деяку цілісність, єдність. Засновник загальної теорії систем австрійський біолог Л. фон Берталанфі (1901-1972) зазначав, що „об'єкт, зокрема система, може бути означений лише через свої зв'язки в широкому розумінні цього слова, тобто через взаємодію тих елементів, які становлять суть цієї системи. В цьому сенсі екосистема та соціальна система такою ж мірою реальні, як і окрема рослина, тварина та людина” [1, с. 39].

Згідно із загальною теорією систем, усі процеси та явища доцільно розглядати як системи. Такий підхід є віддзеркаленням певної упорядкованості, притаманної як природі, так і інституціям суспільства, і має суттєве значення з гносеологічної та методологічної точок зору. Об'єктивне розуміння та своєчасне розв'язання теоретико-пізнавальних питань не лише впливає на структуру наукового пізнання складних соціально-економічних процесів, а й забезпечує процедури прийняття ефективних управлінських рішень щодо таких процесів.

Для того щоб аргументувати доцільність використання загальної методології дослідження систем для вивчення значимості ресурсів функціонування агропромислового сектору, стисло розглянемо сутність категорії „система” та роль і значимість сучасних математичних методів і технологій у процесі розбудови соціально-економічних систем, у забезпеченні їх функціонування й ефективності управління.

Системний підхід – це прагнення дослідити певний процес або явище з урахуванням якнайбільшого числа внутрішніх зв'язків і зовнішніх чинників, які визначають функціонування досліджуваної системи. Розмаїття та складність процесів, явищ матеріального світу, їх взаємозв'язків та взаємоперетину з необхідністю вимагає виділення та формування певних меж досліджуваного об'єкта [2, с. 126].

У системному аналізі досліджуваній об'єкт розглядається як певне цілісне утворення. Отже, система – це деяке єдине ціле, в певних межах самостійне, і саме умовна автономність функціонування є певною ознакою системи з використанням методології системного аналізу. До зовнішнього, або оточуючого, середовища відносять все, що не належить системі, але може впливати на її стан. Доцільно розрізнити оточуючі середовища прямої та опосередкованої дії на систему. Чинники, які безпосередньо впливають або можуть впливати на систему, відносять до середовища прямої дії. Чинники опосередкованої дії не мають негайного та прямого прояву в системі, але є причиною дії інших чинників на систему. До визначальних особливостей систем належать цілісність, відносна відокремленість від оточуючого середовища із збереженням певних зв'язків з ним, певна структурованість та цілеспрямованість функціонування.

За взаємодією із зовнішнім середовищем виділяють два типи систем – замкнені та відкриті. Замкнена система має чітко окреслені межі; функціонування таких систем характеризується високим ступенем незалежності від оточуючого середовища. Для відкритої системи властива певна взаємодія з оточуючим середовищем через „межі” системи. Тому відкрита система за необхідністю мусить мати такі властивості, які в певній мірі забезпечують можливість пристосування до змін у зовнішньому оточенні для продовження функціонування.

У сучасній теорії систем існує декілька додаткових концепцій, з допомогою яких прагнуть охарактеризувати ті чи інші об'єктивно наявні властивості систем. Такі концепції використовують для віддзеркалення зв'язків як між елементами системи на певному рівні їх взаємодії, так і між узгодженими за принципами підпорядкованості деякими об'єктами сукупностей елементів (ієрархічна узгодженість).

Систему розглядають як певну сукупність поєднаних між собою елементів, які досить чітко узгоджені у взаємодії між собою та утворюють функціональні ієрархічні структури в межах системи. Тому системна сукупність завжди характеризується певною стабільністю щодо функціонування та наявною структурою щодо організації взаємодії її складових. Перебуваючи у взаємодії та розвитку, структури системи створюють нові агрегативні властивості системи, які не є притаманними ні складовим елементам системи, ні можливим наявним її структурам. Доцільно навести приклад із газодинаміки. Для однієї молекули газу недоречно говорити, наприклад, про тиск, щільність, але коли розглядаємо певний замкнутий об'єм газу, то варто ввести нові важливі для практики

характеристики: тиск, щільність, температуру. Окрема людина може проявити свою сутність як суб'єкт лише за умови, якщо вона є членом певної громади. Тобто агрегування елементів породжує на макрорівні нові властивості їх системи.

Водночас, маючи відносну самостійність, елементи та структури внаслідок агрегування (об'єднання) в систему безпосередньо забезпечують як цілісність системи, так і її певний стабільний розвиток у певних межах. Але об'єктивно наявна система через свої структури та їх зв'язки впливає на стан окремих її елементів і визначає в певних межах спрямованість можливих дій кожного з них.

Отже, функціонування кожного елемента в системі здійснюється в межах, до певного рівня окреслених функціонуванням системи як цілісної сукупності, створеної для досягнення певної мети. Системний підхід надає можливість для виявлення та дослідження певних нових якостей кожного елемента. Пізнання (вивчення) наявних взаємозв'язків між елементами та їх структурами в системі породжує більш глибоке та змістовне розуміння сутності системи. Дослідження явищ і процесів як системних утворень незалежно від їх природи дає можливість розбудувати певні методологічні підходи до їх вивчення та виявити деякі закономірності розвитку систем, формування яких обумовлене функціонуванням окремих елементів та їх структур.

Для відкритих систем важливими є особливості зв'язків з оточуючим середовищем і можливість пристосування до змін в ньому. Рівень узгодженості динамічних систем (зі змінами зовнішнього середовища) істотно впливає на їх еволюцію та „життєвий” шлях. Найбільш суттєвими (значущими) параметрами, які визначають ефективність взаємодії системи та середовища, є ступені складності та організації системи. При взаємодії із середовищем зі змінюваними показниками складності й організації у системи має бути відповідний (адекватний) апарат, який дозволяв би перебудовуватися відповідним чином. За розбудови штучних (рукотворних) систем з адаптацією необхідно мати моделі системи, її зовнішнього середовища та прогноз очікуваних змін. Якщо система недостатньо узгоджена із середовищем, то поліпшення адаптації можна досягти шляхом певних змін у структурі системи, або, якщо можливо, змін в оточуючому середовищі, або поєднанням таких процесів.

Взаємодія кожного елемента та системи як об'єднання таких елементів відбувається за напрямками, обумовленими метою створення відповідної системи. Забезпечення функціонування таких напрямів викликає необхідність створювати та досліджувати певні об'єднання елементів у середині системи – структури. Структура утворюється на основі головного зв'язку як складової зв'язків у системі, які обумовлюють мету її існування. Поряд із головним зв'язком, який вказує на структуру в системі, між елементами існує сукупність інших зв'язків. Оскільки зв'язок є найважливішою характеристикою відношення, то структуру можна

визначити як сукупність відношень елементів, які утворюють певну множину.

Пізнання ієрархічних зв'язків природних систем (екологічних, біологічних і т.ін.) та формування таких зв'язків для рукотворних систем має чітко орієнтовану практичну направленість за створення засад ефективного управління відповідними системами, дозволяє надати корисні рекомендації щодо управління колективами людей. Питанням аналізу та синтезу ієрархічних структур присвячено чимало досліджень [3, с. 38; 4, с. 13; 5, с. 38; 6, с. 5]. Ієрархічна структура керованої системи – це насамперед узагальнення функцій обробки інформації та прийняття рішень в соціально-економічних, виробничих та інших утвореннях (інституціях). Необхідність розбудови ієрархічної структури обумовлена прагненням зменшити рівень невизначеності в процесі прийняття рішень, тобто підвищити якість управління. Намагання досягти оптимізації управління керованою системою з необхідністю породжує вимоги створення певного рівня децентралізації управління.

Децентралізація управління породжує зменшення невизначеності, обумовленої накопиченням та обробкою інформації. Але це не означає, що децентралізація завжди й у всіх випадках бажана та корисна. Децентралізація в свою чергу стає джерелом невизначеності іншого походження: як тільки деяка частина системи отримує право приймати рішення навіть у певних межах, у неї з необхідністю з'являються власні цілі, не тотожні інтересам системного утворення в цілому. Отже, основною причиною нової невизначеності, яка виникає при створенні ієрархічної структури, є невідворотність появи суперечності між системою та її частинами, що проявляється у розбіжності в певних межах інтересів системи та її складових, які мають певний рівень самостійності. У такому сенсі доцільно говорити про пошуки оптимальної невизначеності, що рівнозначно пошукам оптимальної міри децентралізації, тобто оптимальний розподіл функцій прийняття рішень і відповідальності між центральним керівництвом та ланками системи.

Наголосимо на деяких суттєвих питаннях теорії управління системами, які мають ієрархічну розбудову. Ці питання надзвичайно важливі для розуміння змісту проблеми управління ресурсами.

Перше надзвичайно суттєве питання – визначення цілей створення та функціонування ланок ієрархічної системи. Вивчення досвіду функціонування великих ієрархічних систем однозначно свідчить про неможливість забезпечити їх ефективне функціонування за умов жорсткої централізації. Саме з таких причин небажання центру за командно-адміністративної системи надати певну свободу функціонування підприємствам плановані за радянських часів реформи не мали успіху на відміну від реформ такої ж мети у Китаї.

Поряд із суттєвим питанням вибору та формування цілей ланок ієрархічних систем значущими є питання планування в таких системах та оцінки доцільності використання ієрархії. Покажемо особливості

розв'язання проблеми управління ієрархічною системою та оцінки його якості, аналізуючи розбудову управління двоступеневою системою.

Прийmemo, що система має Центр та певну кількість (N) рівнозначних і рівноправних ланок (структур) – Виробників деякої продукції, упорядковані обсяги якої для кожного Виробника розглядаємо як компоненти вектора $\bar{x}_i (i=1:N)$. Центр, окрім директив, іншої продукції не виробляє. Доцільність наявності Центра визначається лише результатами роботи Виробників, тобто якість роботи Центра визначається цільовою функцією:

$$F = F(\bar{x}_1, \bar{x}_2, \dots, \bar{x}_N).$$

У залежності від статусу та організації роботи Центр має певні можливості керувати Виробниками, які входять у систему. Для спрощення міркувань прийmemo, що єдиною можливістю управління є розподіл ресурсів, обсяги яких, упорядковані певним чином, розглядаємо як вектор ресурсів $\bar{U}$. Без таких ресурсів Виробники не можуть випускати продукцію. У залежності від частки отриманого ресурсу $\bar{u}_i$ Виробник має можливість продавати певний обсяг продукції $\bar{x}_i$. Звичайно компоненти вектора $\bar{u}_i$ є частками відповідних компонент вектора $\bar{U}$, який визначає обсяги наявних ресурсів Центра.

Припустимо, Виробник має право самостійно обирати програму виробництва, можливі варіанти якої доцільно розглядати як компоненту вектора $\bar{y}_i$. Якщо i -ий Виробник отримує в своє розпорядження ресурс $\bar{u}_i$, то він може до певної міри скористатися наданим ресурсом за власним бажанням та виробити відповідний набір продукції у вигідних для нього обсягах, вибравши доцільну технологію $\bar{y}_i$, тобто в загальному вигляді можемо записати:

$$\bar{x}_i = \varphi_i(\bar{u}_i, \bar{y}_i).$$

Прагнення Виробника можуть бути не зовсім тотожними прагненням Центра, тобто цільова функція Виробника не буде співпадати з цільовою функцією Центра (наприклад, Центр відповідає за комплексні поставки, а Виробнику може бути більш вигідним обсяг валової продукції). Приймавши припущення, що цільова функція f_i , за допомогою якої визначають якість роботи Виробника, однозначно обчислюється за відомого обсягу виробництва $\bar{x}_i$, в загальному вигляді можна записати:

$$f_i = f_i(\bar{x}_i) = f_i(\varphi_i(\bar{u}_i, \bar{y}_i)).$$

Оскільки Виробник є ланкою в системі з керівним Центром, то необхідно визначити умови їх взаємної інформативності для досягнення узгодженості дій. Такий спектр може мати досить широкий діапазон,

навіть включаючи відсутність інформованості. Домовимося, що цілі Виробника та цільова функція оцінки якості його роботи відомі Центру.

Для досягнення своєї мети – максимізації функції F – Центр має лише єдину можливість: зробити розподіл ресурсів, тобто надати конкретному Виробнику ресурс $\bar{u}_i$, але вимагати під наданий ресурс певних величин компонент вектора $\bar{x}_i$ Центр не має права. Центр розв’язує лише єдину задачу планування розподілу ресурсів, але такий розподіл необхідно виконати найкращим для нього способом. Досліджувана ситуація конфліктна, відсутні відомості про поведінку конфліктуючих сторін. За таких умов доцільно сформулювати гіпотезу поведінки сторін і проаналізувати наслідки дій у межах прийнятої гіпотези. Оскільки прагнення Центра та Виробників не тотожні, а Центр має можливість впливати на них лише за допомогою „економічних важелів” (обсягів наданих ресурсів), то Центр не може абсолютно точно знати характер поведінки виробників. За таких умов Центр мусить сформулювати її вірогідну гіпотезу.

Для досліджуваної системи умовно будемо вважати, що Виробник поводитиметься раціонально та прагнучиме використати наданий йому ресурс $\bar{u}_i$ найвигіднішим для себе способом. Мовою математики це означає, що Виробник намагатиметься вибрати таку технологію $\bar{y}_i$, яка б забезпечила найбільше значення функції $\max f_i(\bar{u}_i, \bar{y}_i)$. (1)

Пошук максимального значення визначає вибір оптимальної технології – стратегію Виробника. Така технологія буде функцією ресурсу $\bar{u}_i$, наданого Виробникові. Позначимо оптимальну технологію через $\hat{y}_i$. Але обрана технологія $\hat{y}_i$ визначає найменшання та обсяги продукції $\bar{x}_i$, тобто:

$$\hat{x}_i = \varphi_i(\bar{u}_i, \hat{y}_i). \quad (2)$$

Стратегія поведінки Виробника, яка знайшла своє втілення в залежності (2), не надається попередньо Центру, а визначається ним по ходу дії, до розподілу ресурсу.

Таким чином, якщо Центр прийняв певну гіпотезу стосовно поведінки Виробника, то йому стало відомо, як Виробник скористається ресурсом $\bar{u}_i$. За таких умов цільова функція (3) стає функцією ресурсів:

$$F(\bar{x}_1, \bar{x}_2, \dots, \bar{x}_n) \Rightarrow \hat{F}(\bar{u}_1, \bar{u}_2, \dots, \bar{u}_n). \quad (3)$$

Природно, що Центр буде прагнути так розподілити ресурси, щоб досягти найбільшого значення функції $\hat{F}(\bar{u}_1, \bar{u}_2, \dots, \bar{u}_n)$. Отже, задачу планування, яку прагне розв’язати Центр, приведено до задачі пошуку величин, $\bar{u}_i$, за яких функція досягає найбільшого значення.

Наведена процедура дає схематичне уявлення про планування в ієрархічній системі. Нами було відстежено, яким має бути підхід у Центрі до планування розподілу ресурсів, та визначено, на який обсяг прибутку $\bar{c}$ може розраховувати Центр:

$$\hat{c} = \max_{\{u_i\}} \hat{F}(\bar{u}_1, \bar{u}_2, \dots, \bar{u}_n) \quad (4)$$

за наявності ієрархічної системи, коли кожна ланка її – Виробник має право самостійно приймати рішення стосовно наданого йому ресурсу.

Якщо прийняти, що система є централізованою і Центр може приймати рішення про виробництво усіх продуктів $\{\bar{x}_i\}$, тобто вибирати усі технології $\bar{y}_i$, то Центр визначав би не лише оптимальний розподіл ресурсів $\bar{u}_i$, а й оптимальні з точки зору Центра технології. За такої умови Центр мав би одержати певний прибуток, величина якого c^* була б завжди у такому співвідношенні з величиною $\hat{c}$ (обсягом прибутку Центра за децентралізації в управлінні): $c^* \geq \hat{c}$, тому що пошуки оптимального рішення виконуються на більш розширеній множині об'єктів.

Якщо децентралізація не підвищує обсяги прибутку в цілому по системі, то виникає питання доцільності її впровадження. У той же час дослідження усіх ефективно функціонуючих систем свідчить про певний рівень децентралізації в їх управлінні. Якщо Центр завжди впроваджує певний рівень децентралізації в управлінні своїми підсистемами, то для цього мають бути вагомими, стабільними аргументи. З точки зору організації управління ланки системи завжди будуть мати таку інформацію, яка з деяких причин є недоступною для Центра. Використовуючи такого змісту інформацію, Виробник може, не зменшуючи власний прибуток, збільшити прибуток Центра.

Прийmemo, що наслідки діяльності Виробника залежні не тільки від ресурсів $\bar{u}_i$ та технологій $\bar{y}_i$, а й від деяких чинників, які відомі йому, але про які Центр не має в повному обсягу відповідної інформації або вона не досяжна для нього. Наприклад, держадміністрація не може достовірно знати, як підготовлено землю для посіву або якими є локальні кліматичні умови в певному господарстві. У загальному випадку таку ситуацію доцільно тлумачити так: обсяги виробництва $\bar{x}_i$ кожного Виробника залежать не лише від обсягів $\bar{u}_i$ наданих ресурсів та обраних технологій $\bar{y}_i$, а й від деяких чинників $\bar{\zeta}_i$, достовірно відомих Виробнику, але не повністю відомих Центру, через що не можуть бути ним ураховані.

Маючи право самостійно розпоряджатися ресурсом $\bar{u}_i$, Виробник обиратиме власну стратегію виробництва з урахуванням не лише наданих ресурсів $\bar{u}_i$ та наявних технологій $\bar{y}_i$, а і діючих чинників $\bar{\zeta}_i$, тобто:

$$\bar{x}_i = \varphi_i(\bar{u}_i, \bar{y}_i, \bar{\zeta}_i). \quad (5)$$

Оскільки прибуток Центра залежить від того, як працюють Виробники, то цей прибуток також буде залежним від чинників $\bar{\zeta}_i$, а не лише від розподілу ресурсів $\bar{u}_i$ та вибору технологій $\bar{y}_i$. Якщо дотримуємося гіпотези, що Центр може лише розподіляти ресурси $\bar{u}_i$, то як маємо планувати такий розподіл за невідомих чинників $\bar{\zeta}_i$? Центр позбавлено можливості якось визначати свій прибуток у залежності від власних дій.

Саме тепер необхідно обговорити межі інформованості Центра. Якщо Центру нічого не відомо про чинники $\bar{\zeta}_i$, то недоречно говорити про ефективне управління системою.

Розглянемо більш природну ситуацію, коли Центру частково відома інформація про чинники $\bar{\zeta}_i$, наприклад, що урожайність певної культури коливається в межах 12-35 ц/га, а ринкові ціни теж очікуються у відомих межах. За таких умов деякої невизначеності Центр, щоб прийняти рішення, мусить дотримуватися певної стратегії, наприклад, погодитися на певний ризик, приймаючи припущення стосовно впливу чинників $\bar{\zeta}_i$ на результати продуктивності праці Виробників. Особливе значення за таких ситуацій має принцип гарантованого результату. Питання пошуку гарантованих результатів за прийняття рішень в умовах певної невизначеності вивчають в дослідженні операцій з використанням матеріального апарату теорії гри. Стисло сутність проблеми можна описати так: оцінюють наслідок усіх рішень, які можна прийняти за можливих умов втілення рішення, враховуючи, що конкретна умова втілення рішення не відома. Приймаючи гіпотезу про певну ситуацію, обирають оптимальне рішення за даної ситуації. Оптимальне рішення за найменш сприятливої можливої ситуації визначає гарантований результат.

Розглянемо тепер, як можна оцінити роботу Центра за умови певної централізації управління. Тобто Центр має право розпоряджатися ресурсами $\bar{u}_i$ та технологіями $\bar{y}_i$, але за умови певної невизначеності стосовно наслідків дії чинників $\bar{\zeta}_i$. За таких обставин, враховуючи наявність певної невизначеності, стосовно неповністю визначеного впливу чинників $\bar{\zeta}_i$ Центру доцільно користуватися тим же принципом

гарантованого прибутку. Але в цьому випадку не можна будь-що сказати про співвідношення величин прибутку Центра за децентралізації та за жорсткої централізації. Розглянута модель оцінки результатів організації управління системою максимально була спрощена, але за її розбудови було показано основну принципову особливість ієрархічних систем – наявність власних цілей у ланок системи. З'ясування таких особливостей є надзвичайно важливим для розуміння проблеми управління та використання ресурсів.

Використання методології системного аналізу при дослідженні складних соціально-економічних процесів та явищ є ефективним засобом їх вивчення з урахуванням максимального числа внутрішніх суттєвих зв'язків і зовнішніх чинників, які визначають перебіг досліджуваних процесів та явищ у часі. Розуміння процесів та явищ як систем деяких ієрархічних утворень дає можливість вивчення єдності цілого та його самостійних (в певних межах) структур, що дозволяє розробити загальні принципи пошуку оптимального управління такими об'єктами.

При практичному втіленні організації управління системами необхідно враховувати велику інертність соціально-економічних систем, що обумовлено ментальністю, світоглядом, культурою й історичними надбаннями суспільства. Ці чинники породжують так зване в теорії системного аналізу явище інгерентності системи (узгодженості та сприятливості планових організаційних та управлінських заходів). Проблема інгерентності соціально-економічних систем є дуже складною та недостатньо вивченою. Стисло окреслимо деякі її аспекти, маючи на увазі питання ринкової економіки. Індустріальне суспільство західної цивілізації характеризується поширенням раціоналізму, індивідуалізму, прагматизму, позитивізму, „раціонального егоїзму”, таких надбань, як юридичні та політичні права особливості, наявністю певного рівня економічних свобод в тому числі і у сфері ресурсозабезпечення.

Висновки.

На завершення необхідно додати, що і теорія, і широка практика свідчать про обмеженість можливостей Центра впливати на стратегії Виробників за допомогою перерозподілу ресурсів. Прагнення досягти ефективного управління в ієрархічних системах з необхідністю вимагає визначення певних норм штрафів і заохочень. Такі організаційні доповнення до розбудови управління роблять його більш дійовим та ефективним.

Використані джерела інформації:

1. Кашенко О.Л. Економічні основи екологічного підприємства. Агроінком. – К., 1999. - № 10-12. с.37-40.;
2. Корецький М. Державне регулювання інвестицій у сільськогосподарські підприємства // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. / Редкол.: С.М. Серьогін (голов. ред.) та ін. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2003. – Вип. 3 (13). – С. 125-133.

3. Лісовський Г.А. Наукове забезпечення техніко-технологічного реформування аграрного сектора // Соціально-економічна модель постреформованого розвитку агропромислового виробництва в Україні. – К.: ІАЕ УААН, 2000. - С. 37 - 39.
4. Михайлов Ю. Сільське господарство України вступає в пореформений етап // Пропозиція. – 2002. - № 4. – С. 13 - 14.
5. Михалев А.А. Совершенствование организации производственно-технического обслуживания в региональном АПК. – М.: «Агрипресс», 2001. – 208 с.
6. Реформованому АПК – новий ринок вітчизняної сільськогосподарської техніки та послуг // Техніка АПК, 2008. - №5. – С.4-5.

Рецензент: Корецький М.Х., д.держ.упр., професор.

УДК 338.24

Карпенко Н.М.,

здобувач

Класичного приватного університету,
м. Запоріжжя

АНАЛІЗ КОНЦЕНТРАЦІЇ, МОНОПОЛІЗМУ І ЕФЕКТУ МАСШТАБУ ДЛЯ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. У статті представлено сутність і аналіз концентрації, монополізму і ефекту масштабу. Запропоновано класифікувати монополізм з метою його антимонопольного регулювання.

Ключові слова: концентрація, монополізм, ефект масштабу, антимонопольне регулювання.

Аннотація. В статті представлена сутність і аналіз концентрації, монополізму і ефекта масштабу. Предложено классифицировать монополизм с целью его антимонопольного регулирования.

The summary. In a paper the essence and analysis of concentration, monopoly and scale effect is introduced. It is offered to assort monopoly with the purpose of his antiexclusive regulation.

Вступ. В умовах світової економіки спостерігається чітка тенденція до поширення процесів концентрації, посилення ролі ефекту масштабу у досягненні стійких конкурентних переваг, підвищенні прибутковості підприємств та зміцненні економічних систем країн.

В період входження України в систему глобальних економічних зв'язків, що спричиняє загострення конкуренції на державному та регіональних ринках, з'являється нова проблема розвитку конкуренції. Вона криється в двох протилежних напрямках: перший – потреба в інтенсифікації змагальної взаємодії учасників ринку, а другий – потреба в їх захисті від конкуренції з метою накопичення ними конкурентного потенціалу. Забезпечити збереження конкурентних переваг і сприяти їх посиленню можливо лише при стратегічному плануванні економічної концентрації і створенні корпорацій, які б відповідали світовим стандартам та могли протистояти агресивній політиці транснаціональних корпорацій